

دانشگاه پیام نور

دانشکده: الهیات و علوم اسلامی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: تاریخ تشیع

گروه: الهیات

عنوان پایان نامه: نقش علما در قیامهای ضد استبدادی و

ضد استعماری در جنوب ایران

(۱۳۳۵-۱۲۵۳هـ.ق. / ۱۹۱۷-۱۸۳۷م)

احمد هوشیار

استاد راهنما: دکتر محمد امیر شیخ نوری

استاد مشاور: دکتر علیرضا علی صوفی

اسفند ۱۳۹۱

ولن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا.

« و خداوند هرگز هیچ راه سلطه ای به سود کافران بر ضد مؤمنان قرار نداده است. » (نسا / ۱۴۱)

دانشگاه پیام نور

دانشکده: الهیات و علوم اسلامی

نام مرکز یا واحد: مرکز تهران جنوب

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: تاریخ تشیع

گروه: الهیات

عنوان پایان نامه: نقش علما در قیامهای ضد استبدادی و

ضد استعماری در جنوب ایران

(۱۳۳۵-۱۲۵۳هـ.ق. / ۱۹۱۷-۱۸۳۷م)

احمد هوشیار

استاد راهنما: دکتر محمد امیر شیخ نوری

استاد مشاور: دکتر علیرضا علی صوفی

اسفند ۱۳۹۱

تاریخ
 شماره
 پیوست

مرکز تهران جنوب

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته هیات گرایش تاریخ تشیع
 تحت عنوان:

نقش علما در قیام های ضد استبدادی و ضد استعماری جنوب ایران (۱۳۳۵-۱۳۵۳.ق. ۱۹۱۷-۱۸۳۷م)

نام خانوادگی: هوشیار
 شماره پروژه: ۱۲۵۵۱
 تاریخ دفاع: ۱۳۹۱/۱۲/۲۳
 نام: احمد
 شماره دانشجویی: ۸۹۰۰۷۲۴۶۲
 ساعت: ۸-۹/۳۰
 درجه ارزشیابی: بسیار فر

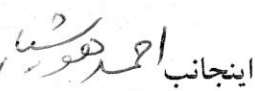
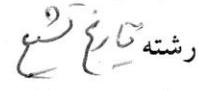
هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبۀ علمی	امضاء
راهنما	محمد امیر	شیخ نوری	۴۳۷۵۶۹	استاد	
رهنمای دوم	-	-	-	-	-
مشاور	علیرضا	علی صوفی	۳۹۷۶۵۹	استاد	
مشاور دوم	-	-	-	-	-
داور	یزدان	فرخی	۲۸۸۸۷۱	استاد	
داور دوم	-	-	-	-	-

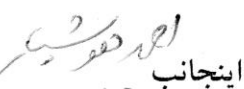
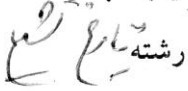
تهران، خیابان انقلاب، خیابان
 استاد نجف الهی، نرسیده به
 چهار راه سپند، دانشگاه پیام نور
 مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳
 تلفن: ۸۴۲۲۴
 ۸۸۸۰۱۰۹۰
 فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
 کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
 Jonuob@tpnu.ac.ir

اینجانب دانشجوی ورودی سال ۹۰-۸۹ مقطع کارشناسی ارشد رشته گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود. دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو
تاریخ و امضاء ۲۳/۱۲/۹۱

اینجانب دانشجوی ورودی سال ۹۰-۸۹ مقطع کارشناسی ارشد رشته گواهی می‌نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو
تاریخ و امضاء ۲۳/۱۲/۹۱

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

ماه و سال

۹۱

تقدیم به:

مادران ایران زمین که مرزداران این سرزمین

راد مکتب شجاعت و ایثار خود پرورش داده اند

منت‌خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش فرزند نعمت.

شکر و سپاس بیکران بدرگاه ایزدمنان که توفیق داد در این عرصه و مقطع از تحصیل علم نیز کام بردارم.

سپاس فراوان از اساتید راهنا و مشاور و نویسندگانی که در این پژوهش در سایه توجهات و راهنمایی‌های آنها توانستم بهره‌مند شوم.

پاسکزارم از پدر عزیز و مادر مهربانم که در سایه محبت و دلگرمی‌ها و زحمات فراوان آنها از ابتدا تا کنون در این راستا کام برداشته و موفق شده‌ام.

سپاس و شکر فراوان از همسر مهربان و دختر عزیزم که در این مدت با تحمل سختی‌ها کمال همکاری را با من داشته‌اند و همواره مشوق بسیار خوبی در این راستا بوده‌اند.

چکیده

این پژوهش به نقش علما در قیامهای ضد استعماری و ضد استبدادی جنوب در منطقه بوشهر از سال ۱۲۵۴ هـ.ق تا پایان جنگ جهانی اول می پردازد. علمای مورد پژوهش در این تحقیق شیخ حسن آل عصفور، سید مرتضی علم الهدی اهرمی، شیخ محمد حسین برازجانی و سید عبدالله بلادی می باشند. هدف این پژوهش شناساندن بیشتر نقش علما به عنوان قشر تأثیر گذار در مبارزات مردم بوشهر و اطراف آن می باشد. شیخ حسن آل عصفور به عنوان پیشگام مبارزه با استعمار و بقیه از روحانیون تأثیر گذار در جنبش مشروطیت و مبارزات ضد استعماری در جنگ جهانی اول با بریتانیا و دیگر قدرتهای استعماری می باشند. در این پژوهش به حمایتهای علما از سرداران جنوب خصوصاً شهید رئیسعلی دلواری نیز اشاره شده است.

کلید واژه ها: علما^۱ (Ulama) - قیامها (movements)

بوشهر (Bushehr) - دوره قاجار (Qajar period)

استبداد (Despotism) - استعمار (Colonialism)

^۱ - در متون انگلیسی کلمه علما را که به عنوان دانشمندان شیعی معرفی شده اند، به صورت Ulama می نویسند.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول - کلیات تحقیق.....	۴
۱-۱ تبیین مسأله پژوهش و اهمیت آن.....	۵
۲-۱ اهداف.....	۶
۳-۱ پرسشها و فرضیه ها.....	۷
۴-۱ پیشینه تحقیق.....	۸
۵-۱ روش تحقیق.....	۸
۶-۱ بررسی منابع و مآخذ.....	۹
۷-۱ کلید واژه ها.....	۱۲
فصل دوم - شیخ حسن آل عصفور، پیشگام مبارزه با استعمار (۱۲۵۴ هـ. ق/ ۱۸۳۸ م).....	۱۳
سلطنت محمد شاه قاجار و زمینه های استعماری.....	۱۴
هرات قبل از حکومت محمد شاه.....	۱۸
لشکر کشی محمد شاه به هرات.....	۱۹
تاریخ سیاسی بوشهر.....	۲۲
دلایل توجه انگلیسی ها به بوشهر به عنوان پایگاه تجاری-سیاسی.....	۲۳
لشکر کشی بریتانیا به خارگ و بوشهر در سال ۱۲۵۴ هـ. ق/ ۱۸۳۸ م.....	۲۷
شورش مردم علیه اشغال بوشهر (۹ محرم ۱۲۵۵ هـ. ق/ ۲۵ مارس ۱۸۳۹ م).....	۳۱
شیخ حسن آل عصفور در قیام ضد استعماری در سال ۱۲۵۴ هـ. ق/ ۱۸۳۸ م.....	۳۵
قاعده نفی سبیل، مبنای اندیشه ضد استعماری روحانیت.....	۳۵

- ۱- خاندان آل عصفور..... ۳۷
- ۲- شیخ حسن آل عصفور..... ۳۸
- ۳- مقام علمی و فعالیت‌های شیخ حسن آل عصفور..... ۳۹
- ۴- نقش سیاسی و مبارزاتی شیخ حسن آل عصفور علیه اشغال بوشهر : ۴۲
- الف) اندیشه های سیاسی شیخ حسن آل عصفور ۴۲
- ب) اعلان جهاد و رهبری قیام..... ۴۴
- ۵- مصالحه به نفع مردم و اسلام..... ۴۶
- فصل سوم - لشکر کشی انگلیس به بوشهر در سال ۱۲۷۳ هـ ق/ ۱۸۵۶ م..... ۴۹
- سلطنت ناصرالدین شاه و زمینه های استعماری..... ۵۰
- لشکرکشی انگلیس به خارگ و بوشهر در سال ۱۲۷۳ هـ ق/ ۱۸۵۶ م..... ۵۵
- نبرد ریشهر (چهارشنبه ۱۱ ربیع الثانی ۱۲۷۳ هـ ق/ ۹ دسامبر ۱۸۵۶ م)..... ۵۸
- اشغال بوشهر..... ۶۰
- نبرد خوشاب (یکشنبه ۱۳ جمادی الثانی ۱۲۷۳ هـ ق/ ۸ فوریه ۱۸۵۷ م)..... ۶۳
- معاهده پاریس..... ۶۷
- اردوگاه انگلیسیها بعد از نبرد خوشاب..... ۶۸
- دلایل عدم محوریت مذهبی در لشکر کشی انگلیس در سال ۱۲۷۳ هـ ق:..... ۶۹
- ۱- موضع انفعالی و استعماری در برابر علما..... ۶۹
- ۲- فقدان همگرایی سیاسی بین علما بویژه در بوشهر..... ۷۱
- ۳- تنوع فرهنگی و جریان های فکری - مذهبی..... ۷۳
- فصل چهارم - سید مرتضی علم الهدی اهرمی، رهبر نهضت مشروطیت در بوشهر..... ۷۶**
- زمینه و انگیزه های مشروطه خواهی در ایران..... ۷۷
- آزادینخواهی و مشروطیت در فارس..... ۸۱
- سید عبد الحسین لاری و اندیشه های ضد استبدادی..... ۸۷

انجمن انصار در شیراز.....	۸۹
قیام و پایان کار سید.....	۹۰
سید مرتضی علم الهدی اهرمی و نهضت مشروطیت در بوشهر.....	۹۵
مبارزات سیاسی سید مرتضی اهرمی.....	۹۶
الف) دوران مشروطیت	۹۶
ب) دوران استبداد صغیر.....	۱۰۸
۱- پیروزی مشروطه خواهان.....	۱۰۸
۲- شکست و سرانجام مشروطه خواهان	۱۱۹
ج) تبعید تا رحلت.....	۱۲۳
فصل پنجم - شیخ محمد حسین برازجانی و قیام	
تنگستانیها، دشتی و دشتستان	۱۳۰
سلطنت احمد شاه و بحران سیاسی داخلی.....	۱۳۱
شیخ محمد حسین برازجانی و قیام ضد استعماری:	۱۳۲
الف) سرداران	۱۳۲
ب) شیخ محمد حسین برازجانی.....	۱۳۳
۱- ولادت، تحصیلات و فعالیتهای اجتماعی.....	۱۳۳
۲- فعالیتهای ، اندیشه ها و مبارزات سیاسی	۱۳۴
فصل ششم - اندیشه ها و مبارزات سیاسی آیت الله سید عبدالله بلادی (بهبهانی)	
بوشهری.....	۱۴۷
۱-۸ خاندان بلادی.....	۱۴۸
۲-۸ جایگاه اجتماعی.....	۱۵۱
۳-۸ اندیشه ها و مبارزات سیاسی	۱۵۳
الف) شکل گیری اندیشه های سیاسی.....	۱۵۳
ب) شیوه مبارزات و موضع گیریهای سیاسی.....	۱۵۴

ج) مبارزات و اندیشه های سیاسی ضد استعماری تا پایان جنگ جهانی

اول..... ۱۵۹

د) مراجعت به بوشهر و رحلت ۱۶۸

تحلیلی کوتاه بر مبارزات و اندیشه های سیاسی آیت الله بلادی

(تا پایان جنگ جهانی اول)..... ۱۷۰

الف) مبارزه جهانی مسلمانان علیه استعمار..... ۱۷۰

ب) فعایتهای علمی..... ۱۷۱

ج) موضع استعمار علیه آیت الله بلادی..... ۱۷۳

نتیجه..... ۱۷۵

پیوستها..... ۱۷۸

منابع و مآخذ..... ۲۱۱

با توجه به اینکه علما یک قشر مرجع و تأثیر گذار در جنبشهای تاریخ معاصر ایران می باشند، این پایان نامه بطور عمده به اندیشه ها و مبارزات سیاسی علمای جنوب و بوشهر در این قیامها می پردازد. برای آگاهی از کارنامه سیاسی علما به یک مجموعه مدون و کاملی از بررسی زندگی سیاسی علما نیاز است. این پایان نامه، که مقدمه ای برای گرد آوری اطلاعات از اندیشه های سیاسی علما در یک مجموعه می باشد، به بررسی اندیشه های سیاسی چهارتن از علمای این منطقه، که تأثیر بسزایی در این قیامها داشته اند، می پردازد. زمانی که قدرتهای استعماری با استفاده از ضعف سیاسی و وابستگی حکومت مرکزی قصد اشغال و تجاوز به خاک این سرزمین داشتند، علما با آگاهی و روشنفکری، پیامدهای سیاسی این تجاوزات را به مردم منتقل می کردند لذا در این پایان نامه بستر سیاسی فعالیتهای سیاسی علما نیز تا حدودی مورد بررسی قرار گرفته است. این بستر سیاسی که مربوط به سیاستهای داخلی و خارجی حکومت مرکزی می باشد، همواره بوسیله علما در ایران و نجف رصد می شده است و علمای جنوب که در ارتباط با آنها بوده اند، با توجه به این فضای سیاسی تصمیم می گرفتند.

این پایان نامه مشتمل بر ۶ فصل می باشد. فصل اول کلیات تحقیق می باشد. در فصل دوم اندیشه های سیاسی شیخ حسن آل عصفور و نقش وی در مبارزات ضد استعماری به فرماندهی باقرخان تنگستانی براساس آثار تاریخی موجود بررسی شده است. در این فصل ابتدا زمینه های سیاسی داخلی و خارجی این قیامها تا حدودی بیان شده است.

فصل سوم عدم محوریت علما در تجاوز بریتانیا به بوشهر در زمان ناصرالدین شاه و تحلیل این فقدان در رهبری معنوی قیامها بیان شده است. در این اشغالگری گرچه استعمار بریتانیا به پیروزی ظاهری رسید ولی رعب و ترس آنها از وطن پرستی و استعمار ستیزی طوایف و عشایر جنوب با توجه به خودکشی های فرماندهان انگلیسی مشهود است. در این فصل نیز زمینه های استعماری موجود در این تجاوز و اشغالگری مطرح گردیده است.

فصل چهارم که مربوط به جنبش مشروطیت و رهبری سید مرتضی علم الهدی اهرمی در این نهضت بررسی شده است، زمینه های بیداری ایرانیان و شروع نهضت مشروطیت با محوریت علمابطور خلاصه و بر اساس معرفی زمینه جنبش مشروطیت در بوشهر بیان شده است. در این فصل بطور خلاصه به تظلم خواهی مردم فارس نسبت به تعدیات و ظلم های شعاع السلطنه و قرار گرفتن این تظلم خواهی در جریان مشروطیت و رهبری معنوی سید عبدالحسین لاری نیز بیان شده است. در این فصل به حجم گسترده گزارشهای بالیوز بریتانیا در بوشهر درباره سید مرتضی علم الهدی و بررسی آنها بیان شده است. همچنین به مبارزات و اندیشه های سیاسی سید مرتضی اهرمی در جنگ جهانی اول بر اساس مدارک تاریخی موجود، تا حدودی اشاره شده است.

در فصل پنجم به اندیشه و فتوی تاریخی شیخ محمد حسین برازجانی و جوابیه وی به کاکس، بالیوز بریتانیا، پرداخته شده است. قبل از آن به فضای سیاسی و ناتوانی سیاسی حکومت مرکزی در جنگ جهانی اول و سپرده شدت سرنوشت مردم به دست خودنیز اشاره شده است.

فصل ششم به بررسی مبارزات و اندیشه های سیاسی سید عبدالله بلادی پرداخته است. فضای سیاسی موجود در زمان مبارزات آیت الله بلادی مربوط به جنبش مشروطیت و جنگ جهانی اول می باشد. در این فصل روش مبارزه سید عبدالله بلادی نسبت به سایر علما که همه در یک راستا و مبارزه با استعمار و استبداد بوده است، نیز بررسی شده است.

با توجه به اینکه امور پژوهشی همواره با محدودیت و مشکلاتی همراه بوده است، این کار تحقیقی نیز از این امر مستثنی نبوده است و در این راستا کمبودها و نارسائیهای بوده است. متأسفانه محرومیت‌های این منطقه وارد حوزه منابع و مآخذ تاریخی نیز شده است.

همانطور که خواهد آمد، این تحقیق به روش کتابخانه ای و اسنادی صورت گرفته است و در تهیه بعضی از کتابها و اسناد محدودیتها و نارسائیهای وجود داشته و حتی با مراجعه به نهادهایی مانند مرکز اسناد استان نیز این مشکل برطرف نشد. بعضی از منابع که دارای مطالبی قابل وثوق بوده اند نیز در این منطقه در دسترس نبوده لذا برای استناد، نقل از کتب دیگر صورت گرفته است. در بخش

پیوست ها ، بیشتر اسناد و نقشه ها و تصاویر از کتب مختلف گرفته شده یا بوسیله مدیریت محترم بنیاد ایران شناسی بوشهر در اختیار نگارنده قرار گرفته است .

در تدوین این پایان نامه ، نهادها و مراکز تاریخی و آموزشی که به نوعی با موضوع این پایان نامه در ارتباط بوده اند در حد بضاعت اسناد و مدارک نهایت همکاری را داشته اند : مدیریت بنیاد ایران شناسی بوشهر ، کتابخانه بنیاد ایران شناسی بوشهر و کتابخانه دانشگاه خلیج فارس بوشهر. لازم است در پایان از همه کسانی که در تدوین این پایان نامه بنده را یاری کرده اند صمیمانه قدر دانی شود.

جناب آقای دکتر شیخ نوری، استاد راهنما، و جناب آقای دکتر علی صوفی، استاد مشاور، با توجه به بعد مسافت بین محل زندگی اینجانب و تهران ، شرایط لازم را جهت راهنمایی در تدوین پایان نامه فراهم آوردند و با راهنماییها و همکاری خود در این راستا کمال همکاری را داشته اند. جناب آقای دکتر عبدالکریم مشایخی ، ریاست محترم بنیاد ایران شناسی بوشهر، و از اساتید دانشگاه خلیج فارس بوشهر، که بحق از مفاخر استان و از گنجینه های تاریخی این مرزبوم می باشند، اینجانب را با راهنماییهای خود، تلفنی و حضوری، خصوصاً در مورد تاریخ این منطقه یاری کرده اند. محقق ارجمند جناب آقای سید قاسم یا حسنی که آثار وی در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته، اطلاعات ارزشمند خود را در اختیار نگارنده گذاشته اند. دوست عزیز و گرامی جناب آقای دکتر علی رسولی از اساتید دانشگاه خلیج فارس با راهنماییهای ارزشمند خود کمال همکاری را داشته اند.

احمد هوشیار

اسفند ۱۳۹۱

فصل اول

کلیات تحقیق

۱- تبیین مسأله پژوهش و اهمیت آن

این پایان نامه در پی روشن کردن و بررسی مسأله نقش علما در قیامهای مردمی بوشهر علیه استعمار و استبداد می باشد. این قیامها ، که در فاصله زمانی ۱۲۵۳ تا ۱۳۳۵ هجری قمری / ۱۸۳۷ تا ۱۹۱۷ میلادی صورت گرفته، در اعتراض به اشغال بوشهر بوسیله استعمار پیر یعنی انگلیسی و هم پیمانان آنها می باشد. بوشهر ۳ بار بوسیله استعمار و هر بار به بهانه هایی مورد هجوم قرار گرفته که بوسیله مردم وطن دوست بوشهر و اطراف آن با مقاومت روبرو شده است . مردم این منطقه، که پیوندی ناگسستنی با دستورات دینی دارند، به رهبری روحانیت و علمای وقت ، انگیزه قوی مذهب را به کار گرفته و با تمام وجود آب و خاک خود دفاع کرده است . گرچه بریتانیا در سیاستهای استعماری خود بوسیله افراد خائن و وطن فروش توانسته است به نتایجی برسد اما با توجه به ماهیت این قیامها این موفقیتها برای استعمار بیشتر مقطعی بوده است.

علمای مورد پژوهش در این قیامها که از روحانیون برجسته جنوب خصوصاً بوشهر بوده اند، به شرح زیر می باشند:

شیخ حسن آل عصفور : از پیشگامان مبارزه با بریتانیا و استعمار که در زمان محمدشاه قاجار با اعلام جهاد علیه انگلیسی ها و دعوت عشایر به فرماندهی باقرخان تنگستانی برای مبارزه با آنها، نقش بسزایی در جلوگیری از اشغال بوشهر داشته است .

سید مرتضی علم الهدی اهرمی : از رهبران برجسته مشروطیت در جنوب ایران بویژه بوشهر می باشد. وی مبارزات ضد استبدادی خود را از زمان مظفرالدین شاه شروع کرده است و با دستورات سید عبدالحسین لاری و آخوند خراسانی در جریان مشروطیت قرار گرفت و با همکاری شهید رئیسعلی دلواری در دوران استبداد صغیر گمرک بوشهر و همچنین ادارات دولتی را تسخیر کرد . وی رهبری جنبش مشروطیت در بوشهر را بعهده گرفت و بریتانیا دولت مرکزی و حکمران بوشهر را وادار کرد تا وی را دستگیر و به نجف تبعید نمایند.

شیخ محمد حسین برازجانی : از روحانیون برجسته منطقه بوشهر در جریان جنگ جهانی اول می باشد که فتوی جهاد ایشان و نامه شهید رئیسه‌علی دلواری به وی از صفحات درخشان تاریخ مبارزات ضد استعماری این منطقه می باشد. جوابیه شیخ محمد حسین برازجانی به کاکس ، بالیوز بریتانیا در بوشهر ، و نامه شهید رئیسه‌علی دلواری به شیخ محمد حسین برازجانی قیام معروف تنگستانیها ، دشتی و دشتستان را بدنبال اشغال بوشهر در جنگ جهانی اول صورت داد . این قیام و شکست بریتانیا، خاطره تلخی را برای استعمار بریتانیا در تاریخ استعمار گریش به یادگار گذاشت .

آیت اله بلادی: از روحانیون برجسته بوشهر در جریان مشروطیت و جنگ جهانی اول می باشد . وی دارای اندیشه های ضد استبدادی و ضد استعماری بود که روش مبارزاتی اش برجستگی خاصی را به موضع سیاسی وی داده بود. وی در کنار فعالیت‌های سیاسی ، دارای آثار متعدد علمی نیز می باشد که همه را در جهت پیشبرد اهداف سیاسی اش ، که همانا استکبار ستیزی و استعمار ستیزی بوده ، بکار برده است . در جریان جنگ جهانی اول، موضع وی نسبت به تعدیات استعمارگران، باعث شد که زمینه مهاجرت وی به شیراز فراهم آید. وی در شیراز به شیوه های مختلف به حمایت از مبارزین و فعالیت‌های سیاسی پرداخت.

آنچه اهمیت این تحقیق را دو چندان می کند ماهیت این قیامها که همانا ملی- مذهبی می باشد، را روشن می کند. مردم با پیروی از علما و تکیه بر فرامین الهی، مبنی بر جلوگیری از سلطه ظالم بر سرزمین و خاک ، به مقاومت و پایداری خود ادامه می دهند . در این تحقیق نقش روحانیون، که همانا تبیین دیدگاه اسلام و قرآن در مورد استقلال می باشد، مورد بررسی قرار می گیرد.

۲-اهداف

در تبیین مسأله پژوهش تا حدودی به اهداف این تحقیق نیز اشاره شده است . هدفی که بیشتر در این تحقیق مورد نظر می باشد ، بررسی بعد سیاسی زندگی روحانیت در قلمرو زمانی و مکانی تحقیق ، یعنی بوشهر و قسمت اعظم دوران قاجار، می باشد. این پژوهش بدنبال روشن کردن نقش علما در

این قیامها و شناخت انگیزه ها و عوامل قیامها و ارزیابی نقاط قوت و ضعف قیامها، خصوصاً در مورد نقش علما، می باشد.

۳- پرسشها و فرضیه ها

این پژوهش بیشتر بدنبال جواب دادن به سؤالهایی است که درباره ماهیت قیامها و نقش علمای دینی در این قیامها می باشند.

قیامهایی که بین سالهای ۱۲۵۳ تا ۱۳۳۵ هجری قمری صورت گرفته، در واکنش به چه رویدادهایی در بوشهر و دارای چه ویژگیهایی بوده است؟ آیا علاوه بر دلیل جغرافیایی منطقه، مسائل فرهنگی نیز دخالت داشته است؟ علمای دینی در این قیامها چه نقشی داشته اند؟

قیامهای صورت گرفته در این فاصله زمانی به نحو برجسته ای خصلت ضد استعماری و ضد سلطه طلبی بیگانه داشته است. بر خلاف آنچه که از طرف مخالفین و گماشتگان استعمار ادعا می شد، مبنی بر اینکه این قیامها ناشی از احساسات قومی است و برای ایجاد نامنی و چپاول صورت می گرفته است، این قیامها همواره در جهت مبارزه با استعمار صورت می گرفته و مؤلفه قوی مذهب که ناشی از وجود بستر آن در این منطقه بوده، در این قیامها انگیزه را چندین برابر کرده است. در این قیامها عواملی مانند مؤلفه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بطور عمده دیده می شود.

این قیامها با محوریت علما صورت گرفته است. علما بر اساس قاعده نفی سبیل و آگاهی سیاسی از سیاستهای استعماری به روشنگری پرداختند و با حمایت معنوی از سرداران بزرگ جنوب، به هدایت این قیامها با شیوه های متنوع، که همه در جهت مصالح و منافع مردم و اسلام و این سرزمین بوده است، به ایفای نقش پرداخته اند. علما در جریان این قیامها کوچکترین انعطافی در مبارزات و اندیشه های ضد استعماریشان بخرج نداده اند. علما با توجه به جایگاه اجتماعی خود در میان مردم ایلات و طوایف، از حس وطن دوستی و اعتقادی آنها به نحو شایسته ای در دفع سیاستای استعماری و قدرتهای سلطه طلب، خصوصاً بریتانیا، استفاده کرده اند.

۶- پیشینه تحقیق

درباره قیامهای جنوب ایران در بوشهر، تحقیقات و آثار متعددی وجود دارد. علاوه بر گزارشهایی که از منابع خارجی منتشر شده است، نویسندگان داخلی نیز در این حوزه گزارشهایی نوشته اند. نویسندگان متقدمی مانند میرزا حسن فسایی در تاریخ فارسنامه ناصری، محمد جعفر خورموجی در حقایق الاخبار ناصری و سپهر در ناسخ التواریخ که بعضی از این قیامها و اشغالگریها را خصوصاً در زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه درک کرده اند، گزارشهایی عمومی از این قیامها داده اند بدون اینکه به جزئیات اندیشه های سیاسی علمای جنوب در مبارزه با استعمار بپردازند. نویسندگان بعدی مانند رکن زاده آدمیت و علیمراد فراشبندی، که جزئیات بیشتری از این قیامها را در آثار خود منتقل کرده اند، به اندیشه های سیاسی علما بطور گسترده نپرداخته اند. نویسندگان متاخری که در این حوزه قلم زده اند مانند دکتر سید جعفر حمیدی، دکتر عبدالکریم مشایخی، سید قاسم یاحسینی و... به این بعد از مبارزات جنوب یعنی نقش علما پرداخته اند که این آثار در تدوین این پایان نامه مورد استفاده قرار گرفته است. آثاری درباره علمای مورد تحقیق در این پژوهش، اخیراً بوسیله دکتر عبدالکریم مشایخی و دکتر محمد امیر شیخ نوری به رشته تحریر درآمده که، متأسفانه به علت تأخیر در چاپ و نشر این آثار، در این پایان نامه مورد استفاده قرار نگرفته است. همچنین مرحوم سیدحسن نبوی که خود از روحانیون منطقه جنوب می باشد، مقاله هایی درباره نقش روحانیت در این قیامها نوشته است که در این پایان نامه مورد استفاده قرار گرفته است.

۵- روش تحقیق:

در این پژوهش اطلاعات به صورت کتابخانه ای و استفاده از اسناد و آثار مکتوب گردآوری شده است و این داده ها به روش توصیفی و تحلیلی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۶- بررسی منابع و مأخذ

این پژوهش به بررسی نقش علما در مخالفت با اشغال بوشهر، که سه مرتبه بوسیله قدرتهای استعماری صورت گرفته، می پردازد. آنچه به وثاقت و سندیت یک منبع اعتبار می بخشد، همزمانی